

## HAREZMŞAHLAR (1097-1231)

(38)

- ✓ Harezm bölgesi esas olarak üzere devlet oluşturan vali, emir ve komutanlarla onlar tarafından kurulan devletlere verilen isimdir.
- ✓ Harezm: Aral gölünün güneyinde, bu nehrin her iki tarafında uzanan arazinin adı.
- ✓ Ülkedeki harzemşahlar:
  - ① Afriq oğulları ⇒ Bölgede islamlardan önce mevcut olan ailedir. (305-995)
  - ② Me'mun oğulları (995-1017)
  - ③ Altıntaş oğulları (1017-1041) ⇒ Gazneli Mahmud'un Harezm'i zaptı ve tayin ettiği Altıntaş ile bağlı
  - ④ Anurtaş oğulları (1097-1231) ⇒ Son Harzemşahlar
- ✓ Harezm'e ilk atıklar Emevilerde I. Yazid döneminde (680-683)
- ✓ Kutayba b. Müslim 72'de bölgeyi Emevilere bağlar.
- ✓ Halife Me'mun döneminde Harzemşah (buranın yöneticisi) ismini kabul eder "Abdullah" adını alır.
- ✓ Gazneli Mahmud, Altıntaş - el Hacıbi buraya Harzemşah olarak tayin eder ve böylelikle Harizm Selçuklulara geçti ve görevlendirilen valiler tarafından yönetildi. (1043) \*
- ✓ Berkyaruk Kutbittin Muhammedi Harzemşah olarak atar daha sonra, Daha sonra; Atsız, İl Aşon, Alaaddin Tekir, Alaaddin Muhammed ve Celalettin Harzemşah, Harezm atılır.
- ✓ Alaaddin Muhammed dön. de Harezm, büyük bir imparatorluk haline gelir.
- ✓ Harzemşahlar hanedanının atkanı Anurtaş Gırcalı bir Türk'tür. <sup>söylenir.</sup>
- ✓ Anurtaş'ın Gıgil, Yağma, Karlık, hatta Halaslardan olabileceği Anurtaş, Melikşahın torunları, (sultanın leğen ve ibriklerine <sup>söylenir.</sup> bakan memur), Harezm mutabarrısı ve valisi konumunda omar ülkeyi fiilen idare etmemiştir.
- ✓ Harzemşahların gerçek kurucusu ⇒ Kutbuddin Muhammed'dir.

## ✓ KUTBUDDİN MUHAMMED (1097-1127)

- ✓ ilmin ve dinin hâmi
- ✓ Selçukluya sadık kalmış, Harezmdeki nüfus ve kudreti arttırmaya çalışır.
- ✓ Adına yazılan eserlerde "padisah, kutbu dünya ve'd-din, ebü'l feth, mümin emirü'l müminin" lakapları kullanılır.
- ✓ Vefatıyla Sancar, Kızıl Arslan Atsız'ı Harezmşah tayin eder.

## ✓ ATSI2 (1127-1156)

- ✓ Harezm hududunda henüz müslüman olmamış, Oğuzlarla harp yapmış ve qazi sıfatını almıştır.
- ✓ Cend ve Mangırdak'i zapt altına alır.
- ✓ Harezmdeki Selçuklu memurlarını tutuklar ve Horasan'a giden yolları kapar.
- ✓ Atsızla, Sultan Sancar arasında 3 defa anlaşma çıkar. Her seferinde Atsız, Sultan'a yenilir ve af dileyerek Sultandan emon alır.
- ✓ Korahıtlayılma yoğun olarak kendini hissettirmesiyle Atsız onlara 30 bin dinar vererek bağıllığını ifade eder.
- ✓ Bu sırada Sancar Oğuzlarla mücadele ederken esir düşer (1153-56)
- ✓ Atsız Sancar'ın esir edilmesiyle, o'nun haklarını koruyucusu ilan eder kendini
- ✓ Sancar'da esirlikten kurtulunca Atsız'a bağıllığını arz eder.
- ✓ Atsız 1156'da vefat eder.

## ✓ İL ARSLAN (1156-1172)

- ✓ Atsızdan sonra yönetimi devralır. Harezmşahlığını Sancar tanıdık eder.
- ✓ Sancar'ın ölümüyle (1157) Doğu İran'ın en kuvvetli hükümdarı olur.
- ✓ Selçuklu emirliğiyle mücadele eder.

- ✓ Semerkant Karahanlı hükümdarlarının Karluklularla reislerle yap- (40)  
tıkları mücadelede hâkim rolünü üstlenir.
- ✓ O'nun döneminde Karahıtaaylılara vergi verildi.
- ✓ Karahıtaaylılar, Harezm'e karşı hareketler geçirir. Aslında su kanallarıyla bu istiladan ülkeyi korur. 1172'de ölür.

#### ✓ ALAADDİN TEKİZ (1172-1200)

- ✓ Arslan'ın emri Terken Hatun, kendi oğlu Sultanşah'ı tahtta bırakmak ister ama Tekiz bunu kabul etmeyip, Karahıtaaylıların desteğini alarak Harezm'e gider.
- ✓ Terken Hatun önce Horazın hakimi Müeyyed'e, daha sonra da Gurkulara sığınır oğluyla fakat Tekiz Müeyyide ve Terken Hatun'u ortadan kaldırır.
- ✓ Tekiz savaş yapmadan tahta oturduğu Gürgenci'ye ele geçirir Karahıtaaylılarında desteğini de alarak küçük bir emirlik kurdu.
- ✓ Tekiz Irak Selçuklu devleti hükümdarı III. Tuğrul'u Rey'de mağlup eder (1194) ve böylelikle Irak Selçuklu devleti sona erer.
- ✓ Tekiz, bu olaydan sonra "sultan" unvanını alır.
- ✓ Abbasi Halifesi O'nun iradaki müdahalelerini istemeyip ve bir ordu hazırlayıp savaşa karar verir. Savaş Tekiz'in zaferıyla sonuçlanır (Hamadan 1196)
- ✓ Son zamanlarda Batınilerle savaşı.
- ✓ 1200'de vefat eden Tekiz, Harezmşahlara imparatorluk şeklinde gelişmesinde önemli bir rol üstlenmiştir.

#### ✓ ALAADDİN MUHAMMED (1200-1220)

- ✓ Muhammed, Horazı almak isteyen Gurkuların sultanı Şihabettin ve Gıyaseddin ile mücadele eder.
- ✓ 1201'de Gurkulara karşı sefere çıkar ve Nisabur, Merv ve Serahı ele geçirir.

## ✓ Celaleddin Harzemşah (1220 - 1231)

(42)

- ✓ Celaleddin Moğollarla mücadele etti ve Tabrizi ele geçirip kararqahını buraya kurar.
- ✓ Toprakları Güney Kafkasya'dan Doğu Anadolu'ya kadar genişletti
- ✓ Birleşik Eyyubi-Türkiye Selçukluları karşısında 10 Ağustos 1230'da Harisi Gimen'de yenilgiye uğradı.
- ✓ Kürtler tarafından 1231'de öldürülür. Böylelikle Harzemşahlar devleti sona ermiş olur.

**NOT** ✓ Harzemşahlar devletinin yüz ölçümü  $\approx 5$  milyon  $\text{km}^2$   
✓ İran, Güney Kafkasya, Dağıstan, Umman Denizi, Afganistan, Maveraiünnehir, Harezm, Balkar ve Aral gölü dışında yayılmışlar.

- ✓ Gurlular arasındaki taht mücadeleleri sonucunda devlet parçalandı ve sibirya'ya gider ve Herat valisi Harmil şehri Harzemşahlara teslim eder. (Vali ⇒ Hüseyin Harmil)
- ✓ Muhammed, Karahlı taylılarla mücadele ederek, 1211'de devleti ele geçirir.
- ✓ Karahanlıların elinde bulunan Maveraünnehir'i kesin olarak Harzemşahlara topraklarına katar.
- ✓ Gurlular'ın önemli şehirlerinden Firuzkâh'ı alarak, Gurlular Harzemşahlar devletinin itaati altına alır.
- ✓ Kirman, Sistan, Ümmen denizine kadar olan yerleri kendine bağlar.
- ✓ Bu arada, Dünya tarihinde izler bırakacak olan Moğollar devleti doğuyordu.
- ✓ Önce Alaaddin, sonra da Cengiz 1218'de elçi göndererek 2 devlet arasında barış ve ticari faaliyetler kurur.
- ✓ Bir moğol kervanının Otrar valisi İnalık tarafından yağmalanması ve tüccarların öldürülmesiyle ilişkiler bozuktur.
- ✓ Cengiz İnalık'ı ister ama Alaaddin vermez ve katliama başlar.
- ✓ Cengiz'in ordusu 150-200 bin kişilik bir ordu. Otrar şehrine doğru yola çıkar. Alaaddin kendi kuvvetleri ve oğlu Ruknaddin yönetimindeki 30 bin kişilik ordusu Cengiz karısında fazla dayanamaz Ferrezin kalesinde barına uğrar.
- ✓ Alaaddin Abeskün adalarına sığınır ve burda ölür. (1225)
- ✓ Alaaddin'in savaşındaki mağlubiyetin sebebi ⇒ ① Kleydon savaşına cesaret edememesi, ② ordusunu şehirlere ve kalelere dağıtması ve ③ kendi-şinin Horosan'a çekilmesi.
- ✓ Bu hataından dolayı ülke Moğol istilasına uğrar
- ✓ Orta Asya'da başlayan bu Moğol istilası, Türk dünyasının birleşim ve medeniyetinin tahribine yol açtı.